

IRODALOM.

- (1.) BITTNER A.: *Decapoden des pannonischen Tertiärs*. (Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften. Wien, 1893. CII. Bd. I. Abth. p. 10.)

Rövid bevezetés után, a melyben a Magyar- és Horvátországból ez ideig ismertekké vált *decapoda*-maradványok névleg felsorolhatnák, hasonnemű zárványok három szakaszban kerülnek leírás alá, és pedig a Kolozsvár környéki tertiærből, a horvátországi tertiærből és a Borbolya környéki miocaenrétegekből nyertek.

Az elsöket illetöleg, a felsö-orboi homokos lajtamészből említve van *Neptunus* *cfr. granulatus* A. MILNE EDW.

A mérai oligocaen-rétegekből fel vannak sorolva Tarnosról, Bánffy-Hunyad mellett és az Ördögorr-árkából *Neptunus* sp., Törökvágásból (Kolozsvár mellett) és az Ördögorr-árkából *Calianassa ferox* n. sp., a Törökvágásból *Calianassa rapax* n. sp., az Ördögorr-árkából *Calianassa velox* n. sp., *Calianassa vorax* n. sp. és *Calianassa simplex* n. sp.

A barton-emeletbe sorolt bryozoarétegekből Kolos-Monostor mellett szedett maradványok *Calappilia dacica* n. sp. és *Phrynolambrus* n. gen. *corallinus* n. sp. Az ugyanazon emelethez számított *intermedia*-rétegek fajai a kolos-monostori erdei lelethelyről és Kőrösfürölről, Bánffy-Hunyad mellett *Palaeocarpilius macrocheilus* DESM., Kardosfalváról *Dromia claudiopolitana* n. sp. és az utöbbi lelethelyről és Szucságról *Calianassa* sp. *indet.*

A szucsági felsö durvamész-rétegekből leirattak: *Neptunus Kochii* n. sp., *Goniocypoda transsilvanica* n. sp. és *Dromia Corvini* n. sp. A kalota-szent-királyi alsó durvamész-rétegekből *Palaeocarpilius* sp. (*macrocheilus* DESM. ?), a Kolozsvár és Bánffy-Hunyad közt fekvö bedesi *perforata*-rétegekből *Neptunus* sp. a szent-lászlói és gyerö-monostoriakból *Calianassa atrox* n. sp.

A horvátországi harmadkori képzödmények leirtott fajai: *Achelous Krambergeri* n. sp. a varazsd-teplitz-i oligocaen tályagból és ? *Grapsus* sp. *indet.* a Krapina környéki, podgoromi oligocaen lerakodásból.

A borbolyai miocaen szolgáltatatta alakjai: *Cancer* *cfr. illyricus* BITTN. és *Ranidina* *nov. gen. Rosaliae* n. s. Dr. FRANZENAU ÁGOSTON.

- (2.) BRUSINA S.: *Die fossile Fauna von Dubovac bei Karlstadt in Kroatien*. (Jahrbuch der k. k. geologischen Reichsanstalt. Wien, 1894. XLIII. Bd. p. 369.)

Szerzö kezdeményezésére nagyobb mérvben kizsákmányoltatott az utöbbi időben a dubovaci lelethely.

A mint az alábbi kimutatásból kiviláglik, nevezett képzödmény a «*Congerina*

rhomboidea szint-ként különválasztott rétegcsoporthoz tartozik, mennyiben belőle a következő fajok váltak ismertekké:

Congeria rhomboidea M. HOERN.,
 „ *croatica* BRUS.,
 „ *zagradiensis* BRUS.,
 „ *Markovići* BRUS.,
 „ *Preradovići* BRUS. N. SP.,
Dreissensia Rossi BRUS. N. SP.,
Limnocardium pterophorum BRUS.,
Planorbis constans BRUS.

Hogy az itt felsorolt maradványoknak melyikét tekintették STOLICZKA és STUR a *Congeria spathulata*-nak és a *Cardium apertum*-nak, melyek alapján a lerakódás az inzersdorfi rétegekkel hasonkorúnak tartatott, a szerző nem képes eldönteni.

Az új fajok leírását egy mellékelt tábla egészíti ki, a melyen a radmanesti faunából korábban leirt *Congeria Simulans* BRUS. is ábrázolva van.

Dr. FRANZENAU ÁGOSTON.

(3.) BRUSINA S.: *Congeria ungula caprae* (MÜNSTER), *C. simulans* BRUS. N. SP. und *Dreissensia Münsteri* BRUS. N. SP. (Verhandlungen der k. k. geol. Reichsanst. Wien, Jahrg. 1893. p. 45.)

Szerző, ki már HALAVÁTS * előtt 1884-ben emelt szót a «balatoni kecskekörmök» elnevezése alatt szereplő maradványok önállósításáért, a melyeknek jelölésére a régi keltü *Congeria ungula caprae* nevet eleveníté fel, OPPENHEIM-nak a congeria és dreissensia nemekre közzétett felfogását követve, azon meggyőződésre jutott, hogy a MÜNSTER lerajzolta kecskekörmök inkább az utóbbi, mint az előbbi nem alakjai közé tartoznak.

Nézetét megerősítették ZITTEL-től utóbb megtekintésre átengedett MÜNSTER eredeti példányai, melyeket az említett név alatt a gyűjteményekben őrzöttektől egészen elütőknek talált.

A tapasztaltak alapján javasolja tehát, hogy a *C. ungula caprae* elnevezés a «valódi kecskekörmök»-re alkalmaztassék, míg a MÜNSTER eredeti maradványai a *Dreissensia Münsteri* névvel láttassanak el.

A *C. ungula caprae* és a *Dreissensia Münsteri* synonymáinak összeállítása kapcsán az utóbbi fajt részletesen leírja.

Végül egy, a *Dreissensia angusta*-hoz hasonlítható Radmanestről származó alakot *Congeria simulans* BRUS. elnevezés alatt ismertet.

Dr. FRANZENAU ÁGOSTON.

* A magyar királyi Földtani Intézet Evkönyve. Budapest, 1887. VIII. kötet. 124. lap.

- (4.) FUCHS THEODOR: *Geologische Studien in den jüngeren Tertiärbildungen Rumäniens.* (Neues Jahrbuch für Mineralogie, Geologie und Paläontologie. Stuttgart, Jahrg. 1894. I. Bd. p. 111.)

Szerző Romániában utazva, a hol egyrészt a fiatalabb harmadkori képződményeket tanulmányozta, másrészt belőlük kőületeket nagyobb mennyiségben gyűjtött, történelmi alakban útja eredményeit leírja. Visszautaztában az Árapatak, Erősd és Vargyas vidékeit járta át.

Reánk nézve érdekes szerzőnek kinyilatkoztatott ama nézete, mely szerint a *Cerithium margaritaceum*-ot és *C. plicatum*-ot tartalmazó rétegeket a Zsilyvölgyből a moltiakhoz hasonlóan a miocaen basisának tekinti, mivel az említett két fajt kísérő conchyliák tulajdonképpen miocaenek. Dr. FRANZENAU AGOSTON.

- (5.) HELMHACKER R.: *Über das Vorkommen von Braunkohle in Kroatien.* (Ungarische Montan-Industrie-Zeitung. Budapest, 1894. X. Jahrg. p. 42.)

Horvátország ÉNy-i részén elterülő meszekből, törmelék-meszekből és dolomitből alkotott hegyhátra oligocaen még pedig aquitán emeleti édesvizi-marin és litoralis képződményekből álló kőzetek telepednek. Az előbbiek meszes homokkövek, szürke tályagok, fehér vagy palás márgák, utóbbiak barnás palás agyagok, homokkövek és tályagok, melyek különböző szintekben, de többnyire a hegység triadi magja közelében Petrovskótól nyugaton 15—20 myriameternyi távolságra Kalnikig keleten jó minőségű széntelepeket hordanak.

Részletesebben van méltatva az újabb időben megnyitott bednyavölgyi szénbányászat, a hol egészben 5, talán 6 telep is $1\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{3}$ m vastagságban és $1\frac{1}{2}$ km hosszúságban ismert.

E helytől keletre, így Koproniczánál a szén minősége alább száll, itt már csak sötétbarna lignitek fordulnak elő. Dr. FRANZENAU AGOSTON.

- (6.) HILBER VINCENZ: *Das Tertiärgebiet von Hartberg in Steiermark und Pinkafeld in Ungarn.* (Jahrbuch der k. k. geologischen Reichsanstalt. Wien, 1894. XLIV Bd. p. 389.)

Szerző rövid összefoglaló képet ad a póllai tertiær öbölnek és a vele határos magyar területnek lerakódásairól, utóbbiban az első és második mediterrán, a szarmata és pontusi emelet képződményeit főképen HOFMANN vizsgálataira támaszkodva, kiválasztván.

Az alábbiakban csakis az e vidékre vonatkozó új adatok lesznek méltatva.

Wiszfleken szerző egy a második mediterrán emelethez tartozó marin homokpalát gasteropodák lenyomataival és acephalák kőmagjaival talált, melyek közül a *Fusus* és *Nasa* nemek voltak felismerhetők. A hegységben egy 100 m mély furólyukban sárga kavics, sárga homok, kék tályag és sárga homokos tályagot emeltek volna ki. Buglócz és az előbb említett helység között lajtamész áll szálban, melyben *Conus* és *Trochus* kőmagvak és a *Pecten Reussi* M. HÖRN. héjai fordulnak elő. Egy *Clypeaster pyramidalis* MICH. is idevaló lenne.

A szarmata emelet tárgyalásánál kiemeli szerző, hogy a kavicsot, melyet

HOFMANN ezen emelet képviselőjének tekint, a congeria-emelet zárványait hordó agyagokra telepedve látta. Egy palás agyag, mely felső részében homokossá válik, Jobbágyi-Ujfalu mellett *Fragilia aff. fragilis* LINN.-et, *Tapes gregaria* PARTSCH-ot és *Cardium obsoletum* EICHW.-ot, egy másik helyen *Cardium plicatum* EICHW.-ot szolgáltatott.

A pontusi emelet lerakódásai Pinkafőtől délnyugatra egy mély útban vannak feltárva *Planorbis*-t, *Limneus*-t, az *obsoletum*-hoz hasonlító *Cardium*-ot, *Pisidium*-ot?, *Congeria*-t. ostracodákat és farészeket magába zárván. Felső-Lőtől ÉÉK-re egy szürke, márgás agyagban van: *Planorbis*, szárnyas *Cardium*, a *Cardium obsoletum*-hoz hasonlító alak, *Congeria* és ostracodák. Tarcsa mellett két helyen van palás agyag egy az *obsoletum*-hoz hasonlító *Cardium*-mal és egy a *Cardium Suessi* BARB. alakkörébe tartozóval. Drumolytól keletre egy lisztes homokos agyag van a *Cardium obsoletum*-féle alaknak kömagvaival. Az e helységtől délre fekvő kőbánya tufaszerű homokkőve pedig a következő szerves maradványokat szolgáltatta: Halpikkelyeket, *Congeria cf. Czjzeki* M. HÖRN.-t, *Congeria cf. triangularis* PARTSCH-ot és növénymaradványokat. Kéthelynél gyakoriak a *Congeria triangularis* PARTSCH-nak kimosott csőrrészei. Felső-Örnél egy sárga homokpala vékony szürke fekvetegében találtatott: *Betula prisca* ETT., *Alnus Kefersteinii* GOEPP., *Laurus Heliadum* UNG. és *Acer*?

Lösz *Helix arbustorum* és *Pupa*-val szerző a congeria-emelet agyagára települve Tarcsa mellett észlelt.

Dr. FRANZENAU ÁGOSTON.

(7.) KOCH ANTAL: *Földtani észleletek az erdélyi medencze különböző pontjain.* (Értesítő az erdélyi Múzeum-Egylet Orvos-Természettudományi Szakosztályából. 1893. XVIII. évf. 35. l.)

Székely-Keresztur és Tarcsafalva vidékeit tárgyalva, említi szerző, hogy az előbbi helyen a palás agyagban dacittufát talált települve, miből a fekvő rétegek mediterrán kora kétségtelenné vált. A fedőké bizonytalan. A mezősi tályaghoz hasonló követi a Fehérnyikó patak mentét. Kékes színű tályag, betelepült homokkő réteggel Tarcsafalva táján fordul elő, szárazabb helyeit sókivirágzás borítja, szerves zárványokból szenesedett növényrészek, fadarabok, egy fenyődoboz és régebben emlős farkcsigolyák váltak belőle ismertekké.

Ezen eredmények a kor meghatározásra határozott bizonyítékot ugyan nem szolgáltatottak, de a petrographiai analogia alapján szerző valószínűnek tartja azonos voltukat a mezősi tályaggal.

Tarcsafalvától az éjszakra emelkedő Fenes erdő magaslata palás tályagból áll, melyre majd homok, porhanyó homokkő, majd durva conglomeratnak vastag padjai terülnek váltakozó rétegezéssel.

A conglomerat zárványai között a völgy fenekét borító andesithömpölyök teljesen hiányzanak, ezeket a Konyhapatak vize valószínűleg a Firtos hegy andesit-conglomerátjából hozza. Ezen képződmény a Hargita nyugati szegélye mentén tapasztaltak alapján fiatalabb a Fenes erdő polygen conglomeratjánál, melyet petrographiai és helyzeti viszonyánál fogva az Olt vidéki szarmatakorú rétegekkel lehet azonosítani, a miből viszont következne, hogy «a Hargitta amphibol- és py-

roxen-andesitjeinek kitörése csak a szarmata korszaknak a végén vagy a pontusi emeletkori szakának kezdetén mehetett végbe, és így azok az andesitconglomeratok és tufák, melyek a szarmatakori conglomeratok fölött terülnek szét, szintén csak a pontusi korszakon belül, részben talán már annak végén, ülepedhettek le.

Az oltmenti basaltvidéken átkutatta a szerző a kőhalmi várhegy, hévizi basaltvulkánok, Mátéfalva, Datk, Alsó-Rákos környékét, és a kománai völgyet. A megismert tényekből e vidék basaltjának kitörési idejére és lefolyására a következő eredményekre jutott :

1. A basalt-hamu és -lapilli a kövületes felső pontusi képződményeken elterülvén, a basaltvulkánok működése e korszak végére vagy már a levantei emelet korszakába esik.

2. A basalt kitörési pontjai Alsó-Rákosnál a Kápolna hegye, Héviznél a Tölgyesd és a Bükkösd kúpja és a kománai völgyben a Glimeia nevű erdős hely, egy a persányi hegység nyugoti oldalán végig menő, ÉD-i irányú hosszvetődési vonal szerint sorakoznak.

3. A kőhalmi Várhegy basaltja egy külön kitörési pont, melynek a fenti hosszvetődési hasadékhöz a viszonyát teljesen kideríteni ez ideig nem sikerült.

4. A kúpok kitörésének 3 phasisára lehet következtetni, nevezetesen, hogy a földhasadék képződésekor megindult működés rohamos gőzfejlődés mellett vulkani hamu, bombák és lapilli kivetésével vette kezdetét, mire a basaltmagma feltornyosulása következett a hasadék fölött, mit ismét a fumarola működése váltott fel.

A vidékek részletes geologiai ismertetését, valamint a basaltok és salakok tüzetes leírását illetőleg az eredeti értekezésre kell utalnunk, melyhez egy tábla átmetszetekkel is csatolva van.

Dr. FRANZENAU ÁGOSTON.

(8.) LÖRENTHEY IMRE: *Gált és Hidegkút nagy-küküllőmegyei helységek pontusi faunái.* (Értesítő az erdélyi Myzeum-Egylet orv. természettud. szakosztályából. 1893. XVIII. évf. 55. l.)

Az Olt folyó völgyében fekvő Gált vagy Szász-Ugra község északi részén elterülő legelőn mint kék agyag, a templom északi lábánál mint vörös (a magyar szövegben agyagnak mondott) agyagmárga van a pontusi képződmény kifejlődve.

Az agyagmárgát tetemes vastagságú basaltlapilli rétege fedi. (Ez HAUER és STACHE geológiájában mint fekü szerepel.) A két képződmény érintkezése helyén az előbbi kemény és olyan mint ha égetve volna. A chemiai vizsgálata mésznek és vasoxydnak jelenlétét derítette ki, miből valószínűvé válik, hogy a színező vasoxyd a fedő eruptiv breccciáiból csakis infiltratio útján került belé.

Az agyagmárgában előforduló fauna egyedekben elég gazdag, de fajokban szegény. A héjak, az ostracodáknak kivételével mind összenyomottak. A meghatározott alakok ezek :

Congeria croatica BRUS.,
 • *Gnezdai* BRUS.,
Cardium n. f.,
Vivipara Vukotinovici FRNFLD.,
Hydrobia prisca NEUM.

Ugyancsak az Olt völgyében fekszik Hidegkút is, hol a falutól keletre a La Gruju hegy alján, miként Gálton, a pontusi képződményt basaltlapillival fedett vörös agyagmárga képviseli. Az itt talált alakok, melyekre az előfordulási körülmények azonosak az előbbi helyiségnél tárgyaltakkal, a következő:

Congeria croatica BRUS.,

„ *Cnezdai* BRUS.,

Vivipara SP.,

Bythinia labiata ? NEUM.,

Hydrobia prisca NEUM.,

Valvata piscinulis MÜLL.,

Neritina crenulata KLEIN.

A faunák összehasonlításánál azoknak nagy megegyezése tűnik szembe, mindkét helyen ugyanis közösek a *Congeria croatica*, *Congeria Cnezdai* a *Hydrobia prisca*; a különbség csakis abban mutatkozik, hogy míg Gálton a *Vivipara* Vikotinovici lép fel uralkodólag, addig Hidegkúton a congeriák a főszereplők.

A szóban forgó rétegeket, az alsó pontusi képződményekre települve ugyan nem látta a szerző, de faunájuk alapján mégis a pontusi emelet felső szintjébe helyezi és a *Congeria rhomboidea*-szint képviselőinek tartja.

Dr. FRANZENAU ÁGOSTON.

HIVATALOS KÖZLEMÉNYEK A M. KIR. FÖLDTANI INTÉZETBŐL.

I. Részletes földtani felvételek 1897-ben.

A m. kir. Földtani Intézet igazgatóságának a földmivelésügyi m. kir. Minister úr ő nagyméltóságának folyó évi 28.569/IV. 3. illetőleg 32.918/IV. 3. sz. a. kelt rendeletével jóváhagyott felvételi tervezetéhez képest az intézet geológusai 1897-ben a következő helyeken fogják folytatni az országos részletes földtani felvételeket.

a) *Hegyvidéki felvétel.* A hegyvidéki felvétellel megbízott geológusok 4 felvételi osztályba vannak beosztva.

Az *első* osztály. Dr. POSEWITZ TIVADAR kir. segédgeológus K és D felől csatlakozva az előző években felvett Tisza menti területéhez, Máramaros megyében, az északkeleti Kárpátokban folytatja felvételeit. A felvételi idő egy részét pedig Szepes és Sáros vármegyékben specialis geológiai felvételekre fordítja.

A *második* osztályban — dr. PETHŐ GYULA kir. főgeológus egészségi okoknál fogva nem vevén részt a munkálatokban — csak dr. SZONTAGH TAMÁS kir. bányatanácsos, osztálygeológus fog felvenni, és pedig Bihar megyében eleinte Nyárló vidékén fejezi be ottani felvételeit, majd a néhai dr. HOFMANN KÁROLY után fennmaradt Királyerdő vidéki részt dolgozza fel. Ezen kívül néhány napot a gyimesi vasút geológiai szelvényének reambulálásával tölt el.

A *harmadik* osztály tagjai közül telegdi RÓTH LAJOS kir. főbányatanácsos, főgeológus folytatja Alsó-Fehér megyében tavaly megkezdett felvételeit, s ugyanezt